

El dubte relatiu al basc s'esvaeix als ulls de tot lingüista coneixedor d'aquesta llengua. Insistent-hi Schuchardt dos anys més tard (RIEB VIII, 329) ja indicava que es tracta d'un derivat de tipus ordinari en basc, partint de l'arrel basca ESTAL/ESTAR- 'cobrir, amagar, protegir' (infinitius *estali*, *estaldu*, *estari*) comuna a tots els dialectes, i des de la qual es formaren molts derivats nominals, com *estalgarrí* i *estalkume*, en particular els ben coneguts *estalgune* «lugar abrigado» (Oihenart), «lugar cubierto» (Axular, *Euskera* VI, 44) i *estalki*, que ja figura (en la forma fonètica normal *estalgí*)¹⁰ en les més antigues fonts basques del S. XVI (des del País Basc francès fins a Biscaia: Leizarraga, *Refr. y Sent.*) amb el sentit de «cobertera, tapa».¹¹ El mateix *estalbe* està ben documentat per Azkue en el sentit de «cobertizo», «accouplé», com a forma del dialecte alt-navarrès.

Estalbe es va formar amb el sufix *-be*, productivíssim en la llengua, forma al costat de la qual va produir-se, naturalment, la variant *-pe*, segons és regular en la fonètica basca combinada, darrere consonants sordes (i en alguna altra posició); i en l'evolució moderna de la llengua la variant *-pe* ha tendit a guanyar cada cop més terreny, sovint generalitzant-se quasi. Però que era inicialment *-be* es veu pel fet que aquesta és l'única forma que té quan és mot independent: car es tracta de l'adjectiu comú *be* 'baix' (oposat a 'alt') (com en *Be-Naparr* 'Baixa-Navarra', etc.).¹² Això ha fet que la variant amb *-pe* en moltíssims mots aparegui en condicions fonèticament analògiques, i, en certs casos, hagi tornat antiquades les variants amb *-be*, en l'evolució recent de la major part dels dialectes bascos. En el nostre mot avui *estalpe* és la forma dels altres cinc dialectes i fins s'ha introduït en el de Navarra.¹³

Però d'*estalbe* en tenim un testimoni de valor excepcional, perquè pot ser antiquíssim: en els glossaris basco-islandesos transmesos en un ms. del S. XVII,¹⁴ *establia* figura, traduït a l'islandès «hest-hus» = 'establa (de cavalleries)' (o sigui *bus* 'casa', de 'cavalls', *hest*). Ací el mot basc ha de venir de la forma antiga en el dialecte guipuscoà, biscaí o labortà, essent cosa de pescadors; i resulta de la pronúncia d'*estalbe-a* amb article, que és normal en la major part del territori. Un altre testimoni, encara, que la forma *estalbe* fou pertot la del basc antic: el nom de la Vall d'*Estaube* (on degué haver-hi un antic i renomemat cobert per a bestiar, sota el Pic d'*Estaube* (2810 alt.), afluent esquerra del Gave de Heàs, que neix a la ratlla d'Aragó, immediata a l'E. de la de Gavarnia).¹⁵

En un mot, l'ètimon proto-basc fou si de cas *ESTALBE* (com ja posa el *REW* en la 3.ª edició), o més exactament un verb derivat romànic d'aquest *ESTALBE*: *ESTALBEARE, per les raons fonètiques que he exposat més amunt.

Altrament tot seguit els féu escrúpol, a alguns, la presència del mot en els parlars lionesos, foreziens i d'una part veïna en el Berry o Borgonya; i per això Spitzer (que essent deixeble de Schuchardt potser volia eliminar una objecció que preveia contra la tesi del seu mestre), en notes de 1929 i 1944 (RIEB XX, 428-9;

MLN LIX, 231n.) suggereix que aquestes formes pertanyen a un altre mot, que vindria de *STUDIARE* (derivat de *STUDIUM* > cat. *estojat*, *estoig*); però ja es veu que les formes d'oïl citades, com *estauger* del S. XIII, presenten un diftong provinent de *AL*, incompatible amb *STUDIARE*, i encara més palesament l'*estaibier* «parcere» de la *Passion* lionesa de *St. Christofle*, la forma més antiga de totes en aquests parlars; i que, d'altra banda, no és sostenible de separar això, com vol fer ell, de l'*estarbà* de Grenoble i de l'*étaugi* del lionès modern.

Descartat tot això, queda encara un escrúpol, que ja vaig assenyalar en la meua recensió de 1937 al llibre de Rohlfs (*TopHesp.* II, 112, § 74). En quina relació es troba *estallar* amb el mot oc. ant. *s'estallar* «arriuer, advenir», documentat en textos de la part oriental del domini.¹⁶ N'hi ha 8 exemples medievals, en cinc textos diferents (PSW III, 297; Appel, *Chr.*, p. 251; Rayn. III, 200), la major part del S. XIII i de Provença.¹⁷

En principi això ens podria fer pensar que aquesta àrea és complementària de l'única llacuna que presenta la d'*estallar* en terres d'Oc, i podria explicar per tant i eliminar aquesta llacuna. Es podria creure, en efecte, que el nexa *-LB̄-* ací es vagi reduir a *-lb-* o *-lv-* per via merament fonètica (cosa que de fet hem constatat supra en el *tarbà* o *eytarbà* de Lió i Grenoble), una mica tal com coexisteixen en oc. ant. *descobriatz* i *descobratz*, *cabrion* i *cabron* (CABIRÓ), *ñimbria*/*fremna*/*fremja*, *cambie*/*canbe*, *calandr(i)a*, *estafisagr(i)a* (cf. ací *ESGLAUBAR*). Però d'altra banda el significat d'*estallar* és tan diferent del d'*estallar*, que a penes podem concebre, o almenys comprendre semànticament, aquesta possibilitat; p. ex.: «cant *s'estallava* que li serventa trobessa ren d'aspreza de peneñencia qu'illi fezés, tantost --- li fazia jurar qu'a re non o dissés», «pueis d'aquí enant non lur *estallvet* semblant cauza», *Santa Doucelina* (Appel, 119.22, 115).

Per això Rohlfs, responnent al meu advertiment, se'n preocupà i en publicà una nota en *ASNSL* CXCII, 59-60 (així mateix *Le Gascon*, p. 97n.), però afirmant que els dos mots no deuen tenir res a veure, entre altres raons perquè aquest també es troba a Còrsega *stalbà*, *stalbà*, *starvà* «arriuer par accident». Tant aquesta raó com la semàntica són molt fortes, i trobo que l'opinió de Rohlfs potser s'haurà d'admetre. Me'n declararia convençut, sobretot si un pugués concebre sense massa dificultat una altra explicació per a *estallar*; p. ex. suposant una creació per encreuament d'altres verbs; fossin dos sense relació amb *estallar* o, ni que fos un sol, que contaminant *estallar* ens expliqués alhora el canvi de sentit. *STUDIARE* X *SALVARE*? Però justament això, si res podia explicar fóra el significat d'*estallar*, de cap manera el de *estallar* provençal-cors. D'altra banda, tals explicacions convencen quan es tracta de mots d'extensió local i de data relativament moderna: però l'escrúpol que causa de veure una creació «il·legítima» així, ja consumada i en aqueixa forma tan conseqüent, en tota una sèrie de textos clàs-